ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔՍԱՆԵՒԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 10 ՅՈՒՆԻՍ 1867 — ԹԻՒ 807

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 10 ՅՈՒՆԻՍ

Եւրոպիոյ օրագիրները Փարիզի տիեզերական Արուեստահանդէսին վրայօք գրած են. որուն կարեւորութիւնը եւ փառքը մեծապէս աւելցուց վեհապետաց այցելութիւնը. Ռուսաց օգոստ. կայսրը եւ Պրուսիոյ վեհափառ Թագաւորը՝ ընկերութեամբ իրենց արտաքին գործոց պաշտօնէից, արդէն Փարիզ հասան. ուր արտաքոյ կարգի մեծարանօք եւ մարդասիրութեամբ ընդունուեցան Նաբոլէոն կայսրէն եւ գաղղիացի ժողովրդէն։ Ստոյգ է որ սոսկալի ոճրագործութիւն մի՝ որ եղաւ բոլոնիացի երիտասարդէ մի ընդդէմ կենաց Աղեքսանդր կայսեր, մեծապէս տրտմեցոյց եւ ՚ի սրտմտութիւն շարժեց բոլոր գաղղիացիները, սակայն ամենեքին միաս մի չըլլալով, եւ այս պատճառաւ Գաղղիոյ կառավարութեան մտերիմ խնդակցութիւնը ընդունելով՝ Ռուսաց վեհափառ կայսրը պատասխանեց թէ, այս դէպքին արդիւնքը պիտի ըլլայ եւս առաւել սեղմել զբարեկամական կապակցութիւնները զոր ունի՛ Նաբոլէոն կայսեր եւ Գաղղիոյ հետ։

Ն։ իրօք մեծ մտերմութիւն կը տեսնուի այս երկու հզօր կայսերաց մէջ. եւ լրագիրք ոմանք կըսեն թէ Ռուսիոյ եւ Գաղղիոյ կառավարութեանց մէջ դաշնակցութիւն մի հաստատուելու խօսքեր կըլլան։ Զիարդ եւ իցէ, անհաւատալի կերեւի որ Եւրոպիոյ գլխաւոր վեհապետաց Փարիզ երթալը՝ միայն զուարճութեան եւ զբօսանաց համար ըլլայ, ու քաղաքական նպատակ մի չունենայ։ Ընդհակառակն, մեք կարծեմք թէ քաղաքական նպատակաւ են այս ամեն այցելութիւնները. ինչու որ վեհապետները՝ իրենց արտաքին գործոց պաշտօնեաները հետերնին կըտանին։ [illegible] օրագիրը կըսէ թէ Նաբոլէոն կայսեր եւ Ռուսիոյ ու Պրուսիոյ վեհապետաց մէջ համաձայնութիւն մի հաստատուեցաւ Կիրիտի կարգադրութեանը վրայօք։

Անգլիոյ օգոստափառ Թագուհին եւս որոշած է առաջիկայ Յուլիս ամսոյն մէջ Փարիզ երթալու։ Եգիպտոսի բարձրապատիւ փոխարքայն անցեալ ամսոյ 29ին առաւօտուն Ճամբայ ելաւ յիշեալ մայրաքաղաքը երթալու. եւ իր արտաքին գործոց տեսուչ մեծափայլ Հայկազուն Նուպար փաշան, որուն իմաստուն կենցաղավարութիւնը նոր փառք մի ստացաւ իրեն յանձնուած ծանր պաշտօնին յաջողութիւ պսակուելովը, նոյն ամսոյ 31ին՝ Ավիզիէ շոգենաւով մի. Կ. Պօլսէն ուղեւորեցաւ Թուլոն երթալու։

Թուրքաստանի մեծազօր ինքնակալը՝ որ Թանկագին եւ հազուագիւտ ընծաներ պատրաստել կուտայ Նաբոլէոն կայսեր եւ կայսրուհւոյն մատուցանելու, այսօր Ճամբայ ելած պիտի ըլլայ։ Կըլսեմք թէ Գաղղիոյ նաւատորմիղը արդէն Դարդանէլի նեղուցը հասած է Նորին կայսերական Վեհափառութեանը ուղեկից ըլլալու համար մինչեւ ՚ի Թուլօն։

Ընդհանրապէս կըկարծուի թէ այս գլխաւոր վեհապետաց Նաբոլէոն կայսեր հետ տեսակցութիւնը բարեբաղդ արդիւնք մի պիտի ունենայ ՚ի նպաստ աշխարհիս խաղաղութեան եւ ազգաց բարօրութեանը. մանաւանդ որ կըհաւաստեն թէ Գաղղիոյ վեհապետն ալ Սեպտեմբեր ամսոյն մէջ՝ փոխադարձ այցելութիւն ընելու համար Լոնտոն, Պէրլին, եւ Պետերբուրգ պիտի երթայ։

Աղեքսանդր կայսրը Ռուսիայէն չմեկնած՝ անյիշաչարութեան հրովարտակ մի հրատարակեց, որով թողութիւն կըշնորհուի ամեն բոլոնիացւոց՝ որոնք 1863ին Բոլոնիայի մէջ պատահած ապստամբական դէպքերուն մասնակից եղած են։

Հելլենացւոց Թագաւորը՝ Կոստանդիանոս Մեծ-Դուքսին աղջկանը հետ փառաւոր հանդիսիւ նշանուելէ ետեւ, Քօբէնհակ գնաց իր հայրը եւ մայրը՝ այսինքն Տանիմարքայի Թագաւորը եւ Թագուհին տեսնելու։ Այժմ կըլսեմք թէ Գէորգ Թագաւորը վերստին Պետերբուրգ հրաւիրուեր է, ուր կըգտնուի առայժմ։ Այս վերադարձին պատճառը ինչ ըլլալը չհասկցուեցաւ։

Մեքսիքօյի դժբաղդ վիճակը արդէն յայտնի է մեր ընթերցողաց։ Մաքսիմիլիանոս կայսրը յաղթուեցաւ եւ իր թշնամեաց ձեռքը ինկաւ. ուստի տակաւին չգիտցուիր թէ կարող պիտի ըլլա՞յ անոնց ձեռքէն ազատելով՝ ողջ առողջ Եւրոպա դառնալ։ Կըհաւաստեն թէ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց հասարակապետութիւնը՝ յիշեալ երկիրը անիշխանութեան սոսկալի հետեւութիւններէն ազատելու համար զինու զօրութեամբ միջամուխ պիտի ըլլայ Մեքսիքոյի գործոցը։

Յայտնի է թէ Մեքսիքօյի կայսրուհի Շառլօթ արշիդքսուհին ժամանակէ մը ՚ի վեր խելագարութեան ախտի ախտացեալ է. եւ թէպէտ բժշկաց դարմաններէն երբեմն երբեմն քիչ մը բարելաւութիւն տեսնուեցաւ անոր վիճակին մէջ, սակայն վերջին լուրերը դժբաղդաբար կըծանուցանեն թէ խելագարութեան ախտը երթալով կըծանրանայ եւ բժիշկները յուսերնին կտրած են անոր բժշկութեանը վրայ։

Կիրիտի գործքերը միեւնոյն անորոշ կացութեան մէջ կըգտնուին. եւ թէպէտ մինչեւ Մայիսի 31 յիշեալ կղզւոյն զանազան տեղուանքը արիւնահեղկռիւներ եղեր են կայսերական զօրաց եւ ապստամբաց մէջ, այսու ամենայնիւ նշանաւոր եւ որոշիչ արդիւնք մի տեղի չունեցաւ։

Բարձրապատիւ Օմէր փաշային խնդրոյն համեմատ 10,000 օգնական զօրք անցեալ շաբթու յուղարկուեցան ՚ի Կիրիտ. որով կայսերական զօրաց թիւը 30 հազարի կըհասնի. իսկ ապստամբները 17 հազար հոգիէն աւելի չեն կրնար ըլլալ. որոց մեծագոյն մասը գեղացի ըլլալով՝ զինուորական կրթութիւն չունին ամենեքին. հետեւաբար անկարող են օսմանեան կանոնաւոր զօրաց դէմ պատերազմիլ հարթ դաշտի վերայ. Յոյները Կիրիտի լեռներուն բարձանցը եւ դժուարամատչելի դիրքերուն վերայ ապաստանուած են եւ չեն համարձակիր Ճակատ առ Ճակատ կռուիլ. վասնզի գիտեն թէ չարաչար պիտի յաղթուին։ Ըստ երեւմանց, բարձրապատիւ մեծ զօրապետ Օմէր փաշային միտքը՝ ապստամբները պաշարել է իրենց դիրքին մէջ. որով անօթութենէ նեղուելով՝ պիտի հարկադրուին անձնատուր ըլլալու։ Վերջապէս Կիրիտի ապստամբութիւնը ժամանակի խնդիր մըն է. եւ տարակոյս չկայ թէ կանուխ կամ ուշ պիտի զսպուի կատարելապէս։

Ապստամբաց փոքրիկ եւ արագընթաց շոգենաւը Արքատիօն կոչուած, իւր երեքտասաներորդ Ճանապարհորդութեանը մէջ՝ քիչ մնաց որ պիտի խորտակուէր օսմանեան պատերազմական շոգենաւերէն. որոնք Կիրիտի մօտերը տեսնելով զյիշեալ շոգե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Դարման չարեաց ազգիս Թորգոմեան :(1)

Որպէս յոգւոյ եւ ի մարմնոյ բաղկանայ մարդ, նոյնպէս ի հոգեւոր եւ ի մարմնաւոր առաջնորդաց վարի նա. եւ որպէս ի միաբանութենէ հոգւոյ եւ մարմնոյ ընդ միմեանս է բարւոք կենդանութիւն նորա, նոյնպէս ի միաբանութենէ հոգեւոր եւ մարմնաւոր առաջնորդաց ընդ միմեանս է խաղաղութիւն եւ երանութիւն առաջնորդելոց նոցին, որպէս տեսանի ի վէպս ամենայն ազգաց եւ կրօնից։

Թէպէտ եւ բնութիւն մարմնաւոր իշխանութեան է որ վարէ զմարդիկ, սակայն ազդեցութիւն հոգեւոր իշխանութեան որ ի միտս նոցա՝ առաւել է քան զայն. ուստի ի հնումն եւ ի նորումս իշխանք ազգաց ազգաց զերկոսին իշխանութիւն ունէին եւ ունին միանգամայն։

Զայս այսպէս հաւաստիմ արարեալ՝ եկեսցուք ի խնդիրս դարմանոյ չարեաց։

Թէպէտ եւ ազգս Հայոց չունի աշխարհական իշխանութիւն ուրեք, սակայն ունի հոգեւոր իշխանութիւն յամենայն ուրեք, որպէս յէջմիածին, յԵրուսաղէմ, ի Սիս, յԱղթամար, եւ ի Կ. Պօլիս եւ յայլ տեղիս տեղիս. ապա կարէ սա այնու իշխանութեամբ զերծանել ի խռովութենէ եւ յեղկութենէ, վայելել ի խաղաղութեան եւ յերանութեան, եթէ հոգեւոր առաջնորդք իւր՝ յիշատակեալ տեղեաց, ունիցին զհոգին, զբարս, եւ զվարս Թարգմանչաց Սահակայ, Մեսրոպայ, եւ Մխիթարայ աբբայի, այսինքն՝ աստուածասէր, ընկերասէր, եւ ուսումնասէր իցեն. եթէ ըստ օրինակի նոցա՝ առաքինի վարուք եւ ուղիղ գնացիւք վարիցին . . . եւ եթէ ըստ օրինակի նոցա՝ յամենայն կողմանց աշակերտս ժողովեսցեն, եւ կրթեսցեն զնոսա, նախ յաստուածսիրութիւն եւ յընկերսիրութիւն, ապա յուսումն եւ ի գիտութիւն, եւ առաքեսցեն զնոսա ի քարոզութիւն ժողովրդեան, եւ ի դաստիարակութիւն մանկանց նորին, որ եւ գտանիցին։

Գիտեմք, զի այս բանք մեր անախորժ եւ ծանր թուեսցին առաջնորդաց ազգիս. այլ չէ մեզ փոյթ, որ հառանեալս եմք ճշմարտութեան եւ արդարութեան եւ հալածեալ վասն այսորիկ . . . :

Գիտեմք եւս, զի ընդ այսոսիկ բերեալ օրինակս մեր, ծիծաղեսցին լուսաւորեալքն, եւ ասիցեն, թէ զհին վանական գաղափարօքն իցեմք մեք յայսմ դարու . . . այլ ցուցեմք մեք ընդ սխալ կարծիս նոցա, զի կարծեն նոքա թէ զերծանել ազգիս Հայոց ի խռովութենէ եւ յեղկութենէ, եւ վայելել ի խաղաղութեան եւ յերանութեան, պիտոյ է սմա Սահմանադրութիւն մի, եւ կարգադրութիւն յընդհանուր եւ ի մասնաւոր ժողովոց իւրեանց, եւ թէ եկեղեցականաց դաստիարակութիւն վասն աշխարհական մանկանց ազգիս, անպիտան է. պիտոյ է նոցա ասեն, աշխարհականաց դաստիարակութիւն, եւ այն ի Գաղղիա եւ յԱնգղիա : . . .

Որոյ այս է մեր պատասխանին, թէ ահա Սահմանադրութիւն ձեր յօրինեցաւ յեօթն ամաց հետէ, եւ հաստատեցաւ այն ապա ի Բարձրագոյն Դրանէն . . . եւ ահա կարգադրութիւն յընդհանուր եւ ի մասնաւոր ժողովոց ձերոց բազում անգամ. զի՞նչ շահ օգտութեան անտի եղեւ ազգիս մինչեւ ցայսօր ժամանակի . . . առաւել եւս վնաս նմին, յանմիաբանութենէ ժողովականաց . . . եւ զի՞նչ պիտանութիւն ի դաստիարակութենէ աշխարհականաց անտի . . . պարապորդութիւն երիտասարդաց ազգիս միայն : . . .

Ասիցեն նոքա, թէ Թարգմանիչքն Սահակ եւ Մեսրոպ եւ Մխիթար աբբայն, այնպիսի վարուք եւ գնացիւք իւրեանց եւ քարոզութեամբ աշակերտացն, ոչինչ օգուտ արարին ազգիս Հայոց։

Ասեմք մեք, թէ պատճառք անշահութեան արդեանց վաստակոց մեծին Սահակայ եւ Մեսրոպայ, են նախ անխնամատարք բարք թագաւորաց ազգիս, եւ անհաւանութիւն ճշմարտութեան եւ արդարութեան նախարարաց նոյին, չճանաչելով նոցա զպարտս եւ զիրաւունս իւրեանց, եւ չանսալով խրատու մեծին Սահակայ։ Երկրորդ՝ անպատեհ վարք եւ անուղիղ գնացք յաջորդաց նորին, Սուրմակայ, Բրկիշոյի, եւ Շմուէլի Ասորւոց.

(1) Քաղեալ ի բովանդակութենէ պատմութեան Հայկազեան վարժարանին, զերապատիւ տէր Սարգիս վարդապետի Թէոդորեան :

նալը՝ անոր եաւէն ինկան և թնդանօթներ արձակելով քաւական վնաս պատճառեցին անոր։ Բայց Արքատիօն շոգենաւը՝ 3–4 հոգի կորսնցնելէ ետև, իւր արագընթացութեամբը յաջողեցաւ թշնամւոյն ձեռքէն ազատելու։

Գաղղիոյ կառավարութեան պաշտօնական օրագիրը հետևեալ լուրերը կը հրատարակէ․

"Պրուսիոյ թագաւոր վեհա․ Ֆրէտէրիք Կիյլոմ՝ ընկերութեամբ Պիզմարք կոմսին և ֆօն Մոլթք զօրապետին, Յունիսի 5ին (ըստ նոր տումարի) հասաւ 'ի Փարիզ։

"Պուլօյնի անտառին մէջ 'ի պատիւ օտար վեհապետաց եղած մեծ զօրահանդէսէն ետև, երբոր Նափոլէոն կայսրը և Ռուսաց կայսրը՝ ընկերութեամբ իւր երկու որդւոցը՝ այսինքն թագաժառանգ Մեծ-Դուքսին և Վլատիմիր Մեծ-Դուքսին, կառքի մը մէջ նստած կըվերադառնային շրջակայ խուռն բազմութենէ, բոլոնիայի մը յանկարծ ատրճանակ մի պարպեց կայսերական կառքին վերայ։

"Գնդակը եկաւ ու զարկաւ կառքին քովէն զացող ձիաւորին (էքիյէ) ձիուն գլուխը և ցէնքը ճայթեցաւ մարդասպանին ձեռաց մէջ․ որ խոկոյն բռնուեցաւ ժողովրդէն․ որուն առաջին սրտմտութենը զոհ պիտի ըլլար՝ եթէ ոստիկանութիւնը օգնութեան չհասնէր։ Մարդ մը չվիրաւորուեցաւ։

"Ներքին գործոց պաշտօնեան գաւառապետներուն յուղարկեց և Փարիզի պատերուն վերայ կպցուց հետևեալ յայտարարութիւնը․

"Պուլօյնի անտառին մէջ եղած զօրահանդէսէն վերադառնալու ժամանակը մեծ ջրվէժին քով ատրճանակ մի պարպուեցաւ 'ի վերայ կառքին՝ յորում կըգտնուէին Աղէքսանդր կայսրը, Նափոլէոն կայսրը և Մեծ-Դուքսերը․ բայց ոչ ոք վիրաւորեցաւ։ Մարդասպանը անմիջապէս բռնուեցաւ և խոստովանեցաւ թէ Վոլինիա (բոլոնիայի մէջ) ծնած է և անունը Պէրէզովսքի է"։

Գաղղիոյ տէրութիւնը մտերս նոր օրէնք մի հաստատեց, որով ով որ և է օտարականի՝ որ 21 տարին լմնցուցած է, ըստ խնդրոյ իւրոյ, բնիկ գաղղիացի իրաւունքը պիտի տրուի՝ այսինքն Գաղղիոյ հպատակ պիտի ընդունուի, երեք տարի Գաղղիոյ մէջ բնակելէ ետև։ Բայց այս պայմանաժամը կրնայ նուազիլ մինչև մէկ տարի այն ամեն օտարականաց համար, որոնք Գաղղիոյ տէրութեանը մէջ օգտակար արհեստ մի կամ նոր հնարք մի մուծած են, կամ նշանաւոր ծառայութիւն մի ըրած են Գաղղիոյ եայլն. Յայտնի է թէ յառաջագոյն, այսինքն այս օրինաց հաստատուելէ յառաջ, օտարական մի՝ բնիկ գաղղիացի ըլլալու համար, պարտաւորեալ էր տասը տարի բնակիլ Գաղղիոյ երկրի մը մէջ։

Նափոլէոն կայսեր կառավարութիւնը ի՞նչ նպատակաւ արդեօք այս դիւրութիւնը կըմատուցանէ օտարականաց։ Ընոր նպատակը յայտնի է․ վասնզի այս կերպիւ կուզէ Գաղղիոյ ժողովրդեան թիւը աւելցնել և անոր զօրութիւնը կրկնապատկել բազմաթիւ զանազան օտարականաց գաղթականութեամբը և անոնց բնիկ քաղաքացի ըլլալովը։ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց բնակչաց թիւը 70 տարուան մէջ տասնապատիկ աւելցաւ, կըսէ գաղղիերէն լրագիր մի և կըյաւելու թէ՝ ինչո՞ւ համար ուրեմն Գաղղիան ալ յիշեալ հասարակապետութեան մատուցած ամեն դիւրութիւնները պիտի չտայ օտարականաց՝ որպէսզի իւր երկրին բնակիչներն ալ քիչ ժամանակուան մէջ կրկնապատկուելով, տէրութեան զօրութիւնը և հայրենեաց բարօրութիւնը աւելնան։

Ահա այս է շարժառիթը նոր օրինաց, որով օտարական մի՝ զինի երից ամաց բնակութեան 'ի Գաղղիա, պիտի կրնայ բնիկ քաղաքացի ըլլալ եթէ ուզէ և գրով խնդրէ այս իրաւունքը։

ՔՐԱԱԹԽԱՆԻ

Յայտնի է թէ օգոստափառ Սուլթանին մարդասիրական կամացը համեմատ՝ Բարձրագոյն Դուռը ամեն հնարաւոր ջանք 'ի գործ կըդնէ միշտ, որպէսզի օսմանեան առհասարակ ամեն հպատակները՝ առանց խտրութեան ազգայնութեան և կրօնի, իրարու հետ իբրև եղբայր վարուելով՝ միաւորութին սիրով և ըստ քաղաքային իրաւանց, ու միաբանութեամբ աշխատին հասարակաց հայրենեաց յառաջադիմութեանը և բարօրութեանը համար։

Այսպիսի վեհ և օգտակար նպատակի մը՝ ըստ կարի նպաստամատոյց ըլլալու համար, Իզմիրի լուսաւորեալ և քաղաքագէտ երևելի մուսիւլմաններէն ոմանք մտերս ձեռք զարկին Քրաաթխանէ մի՝ այսինքն Թանգարան վերծանութեան հաստատելու քաղաքիս մէջ Նամազկեահ կոչուած Տաճկաց թաղը։

Ընթեալ շաբթու այցելութեան երթալով այս նորահաստատ Թանգարանին, ուրախ սրտիւ տեսանք ընդարձակ ու գեղեցիկ սրահ մի՝ վայելուչ կահկարասիքով զարդարեալ․ որուն մէջ տեղը եղած մեծ սեղանատախտակի մը վերայ դրուած են տաճկերէն լրագիրներ և գիրքեր, գաղղիերէն, հայերէն, յունարէն և հրէարէն լրագրութիւնք։ Հայերէն հինգ լրագիր համրեցինք այնտեղ․ այսինքն Մասիս, Փունջ, Արշ․ Արարատեան, Մեղու և Մանզումէի Էֆքեար։

Յիշեալ հաստատութեան մեծարգոյ հիմնադիրները իրենց ծախուքը կըհոգան անոր ամեն պիտոյքը։ Հետևաբար ով որ կուզէ համարձակապէս կրնայ երթալ նոյն Թանգարանը, որ գիմացը պարտէզով օդաւէտ զուարճալի տեղ մըն է, և ձրիապէս կարդալ ուզած լրագիրները և տաճկերէն գիրքերը․ իսկ եթէ խահվէ խմելու կամ նարկիլէ քաշելու ըլլայ, անոնց արժէքը միայն պիտի վճարէ։

Կըյորդորեմք, ուրեմն, մեր ուսումնասէր երիտասարդները, որ իրենց յաճախ այցելութեամբը բարի օրինակ ըլլան ու ազգային ընթերցասիրութեան նոր ապացոյց մի տալով՝ միանգամայն նպաստամատոյց հանդիսանան այս քաղաքակրթական գովելի հաստատութեան յառաջադիմութեանը։

ԵԳԻՊՏՈՍ

Մայիսի 28ին կիրակի առաւօտուն 101 թնդանօթ նետուեցան 'ի նշան ուրախութեան և աւետեաց․ քանզի Կ․ Պօլիսէն հասած հեռագրոյուր մի կըծանուցանէր թէ օգոստափառ Սուլթանէն բարձրապատիւ Իսմայիլ փաշային շնորհուած արքայապատիւ տիտղոսին և ուրիշ մեծամեծ արտօնութեանց կայսերական հրովարտակը վսե․ Նուպար փաշային յանձնուեցաւ։

Հետևեալ օրը փոխարքայն՝ Մահրուսա կոչուած մեծ ու գեղեցիկ շոգենաւով՝ որուն ուղեկից եղաւ Նասրի շոգենաւը, ուրախ սրտիւ Ճամբայ ելաւ Թուլօն երթալու․ ուսկից Փարիզ պիտի երթայ։ Իւր արտաքին գործոց տեսուչ վսեփայլ Նուպար փաշան և իւր հրամանոյը համեմատ Կոստանդնուպոլսէն մեկնելով՝ յիշեալ մայրաքաղաքը Նորին Բարձրութեանը քով պիտի գտնուի։

Կայսերական հրովարտակին ընթերցումը և այն առթիւ կատարուելու մեծահանդէս տօնախմբութիւնը փոխարքային վերադարձէն ետև պիտի ըլլայ․ այսինքն մէկ կամ մէկուկէս ամիսէ ետև։

Բարձրապատիւ Իսմայիլ փաշան՝ իւր մեկնելէն յառաջ, հրամանագիր մը հանեց որպէսզի Դանդահի մէջ մեծ հիւանդահոց մի, դպրոց մի և ակմբանոց մի (պօրսա) շինուի։ Գիտել արժան է որ այս քաղաքին վաճառականութիւնը օր ըստ օրէ ծաղկելու վերայ է․ ուր տարին երեք մեծ տօնավաճառ կըլլայ, ու եկող վաճառականաց և ուխտաւորաց թիւը 200 հազարի կըհասնի․ քանզի յիշեալ քաղաքին մէջ ուխտատեղի ալ կայ Մահմէտականաց համար։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ընթեալ ամսէ հետէ Իզմիրէն Փարիզ ախեզերական Ցուցահանդէսը տեսնելու գացող Հայազգի յարգելեաց ցուցակը․

Տիկին Մ․ Գրիգոր աղա Կոստանդեան,
Իւր որդին Սարգիս աղա Կոստանդեան,
Անոր լծակիցը՝ տիկին Ա․ Կոստանդեան,
Տիկին Մ․ Յօհաննէս Տէտէեան,
Իւր որդին Ստեփան աղա Յօհ․ Տէտէեան,
Անոր նշանածը՝ օրիորդ Կարապետ Մար․ Իսքիզեան,
Խաչատուր աղա Մարգար, Իսքիզեան՝ հօրեղբայր յիշեալ օրիորդին,
Պօղոս աղա Վարպետեան,
Գրիգոր աղա Իւլմասեան,
Պետրոս աղա Յակոբ Պախրճեան,
Յօհաննէս աղա Թ․ Տամկաճեան։

—Զմիւռնայի մեծարգոյ մահտեսի Նազլում աղան Տոյիեան, որ Մանիսէմեա հաստատած է իւր բնակութիւնը ընտանեօք հանդերձ՝ ուրտեղ վաճառատուն մի ունի, անցեալները յիշեալ քաղաքէն իւր

որպէս տեսանի ի պատմութեան Մովսէսի Խորենացւոյ։

Իսկ պատճառք անշահութեան արդեանց վաստակոց Մխիթարայ աբբայի, են նախ հակառակասիրութիւն և անարգ նախանձ հոգևոր առաջնորդաց ազգիս, և տգիտութիւն և երկպառակութիւն ժողովրդեան նոցին, հալածելով զնա ի քարոզել զճշմարտութիւն և զուրդարութիւն և ի դարման տանել չարեաց ազգիս, հաստատութեամբ աստուածասէր, ընկերասէր և ուսումնասէր միաբանութեան միոյ։ Երկրորդ՝ անպատեհ վարք և անուղիղ գնացք յաջորդաց նորին, Ստեփաննոս Մելքոնեան և Գէորգ Հիւրմիւզ աբբայից․ որոց մին զմիաբանութիւն նորա յերկուս ճեղքեաց և անյարմարացոյց յոյժ, և միւսն եղծեաց և անպիտան եցոյց զայն իսպառ . . . և որոց պատմութիւն վարուց և գնացից ի դէպ է ասել յանդիման կացուցանել, ի բովանդակութիւն պատմութեանս․ միանգամայն և [illegible] ցուցանել զպատճառս և զաղցիկս զեղծմանց միաբանութեան, որպէսզի ներկայ Մխիթարեան հայրք գուցէ քաջութեամբ դարման տանել չարեաց, և յառաջին փառս իւր դարձուցանել զուխտ ուղղել տանն Մխիթարայ։ Բայց քանզի չէ մարթ խօսել զյաջորդաց նորա խօսելոյ յառաջագոյն ընդարձակօրէն, վասնորոյ արդ համառօտիւ նախակարգել զպատմութիւն վարուց և կենաց մեծին Մխիթարայ, և ապա յաւելուլ զայլսն ևս, հանդերձ պատշաճիւք քննութեամբ։

Գերապատիւ Իսահակ սրբազան արքեպիսկոպոսի եւ իւր ուղեկցաց ի Սուեզ հասնիլը։ (1)

Ապրիլ 27 թուով նամակ մի առաջանք գերապատիւ Իսահակ արքեպիսկոպոսէն, որ իրենց ի Սուէզ հասնիլը կըծանուցանէ հանդերձ ուրիշ հետաքրքրական տեղեկութեամբք։

Եեգիպտոս Անգղիոյ վսեմա․ ընդհանուր հիւպատոսի հետ տեսութիւն ընելէն յետոյ, նորա տուած յանձնարարական թղթերով յիշեալ ամսոյն 10ին՝ ասաց երկուշաբթի օր Եգիպտոսէն կըմեկնին երկաթուղիով, և նոյն օրը երեկոյեան դէմ գրեթէ 7 ժամու միջոցին կըհասնին ի Սուէզ․ ուր գաղղիական պանդոկի (օթէլ) մի մէջ սենեակ մի վարձելով կըհանգստանան։ Նոյն ժամուն առանց ժամանակ անցնելու՝ Անգղիոյ պարոն հիւպատոսի խմաց կուտան իրենց գալը, և հետևեալ առաւօտուն պայմանեալ ժամուն տեսութեանը երթալով՝ ընդհանուր հիւպատոսին յանձնարարական գիրը կըմատուցանեն, և խիստ մեծ պատուով ընդունելութիւն գտնելէն ի զատ, կըյայտնէ իրենց պարոն Հիւպատոսը թէ ամեն ինչ որ կարելի է իրեն՝ պատրաստ է կատարել ամենայն յօժարութեամբ։ Գեր․ Իսահակ եպիսկոպոսի կամքը որ յառաջ ճամբայ ելնել ըլլալով, և դժբաղդաբար իրենց հոն հասնելէն 3 օր յառաջ շոգենաւը մեկնած ըլլալով, կըստիպուին 12 օրի չափ հոն սպասել հետևեալ շոգենաւով երթալու։ Եւ թէպէտ պարոն Հիւպատոսը յԵգիպտոս ընդհանուր հիւպատոսէն հեռագրաւ խնդրեց որ տէրութենէ հրաման առնելով յատուկ շոգենաւ մի հանելու իրենց համար, սակայն ամենայնիւ ընդհանուր հիւպատոսը որ մի յառաջ Բարիզու արուեստահանդէսին համար ճամբայ ելած ըլլալով, կըստիպուին սպասել։

Այս արգելումը առանց Աստուծոյ կամացը չէր, ինչպէս հիմա պիտի տեսնեմք․ վասնզի երբ մտադիր եղած էր գերա․ սրբազանը արժա․ Տիմոթէոս վարդապետին հետ կրկին յԵգիպտոս դառնալ ու հոն կատարել սուրբ Զատկի տօնը, աշուընուն քանի մի Հայ պանդուխտներ պատահելով՝ անոնցմէ կիմանան որ 100ի չափ ազգայիններ կան այն կողմերը աշխատելու համար եկած․ ուստի իրենց սրբազան պարտաւորութեանը հակառակ սեպելով զանոնք հոն թողուլ երթալ այնպիսի օրեր, և համոզուած ըլլալով՝ որ «յատուկ Աստուծոյ օրհնեալ կամեցողութիւնն է նոյն տեղի Հայ ժողովրդեան սիրոյն համար զիրենք հոն արգիլողը", ինչպէս կըսէ նամակին մէջ, վասնորոյ կ'որոշեն սուրբ Զատկին առաւօտուն ժամերգութիւն կատարել հոն, և բոլոր ժողովուրդը խոստովանեցնել ու հաղորդել սրբազան խորհրդոյն։ Ուստի կըհարկադրին Գաղղիոյ հիւպատոսին տեսութեան՝ երթալ, և կերպով մի իրենց գիտաւորու

(1)Միօն հանդիսին Մայիս ամսագրեն քաղեալ։

առեւտրական գործոցը պատճառաւ Խըմիր դալով և ամիսի մը չափ մնալէ ետև, երեքշաբթի օրը գաղղիական շոգենաւով մեկնեցաւ, Փարիզի Ճանապարհաւ Մանչէսթէր վերադառնալու համար ։

—Յայտնի է թէ Յոյները՝ Սէրքլ Կրէք կոչուած ժողովարան մի ունին 'ի Փարիզ. ուր կըժողովուին և ազգօգուտ ու առեւտրական խօսակցութիւններ կնեն։

Այս օրերս կառաջարկուի հայոց գաղղիացիներէն, որ նմանօրինակ ժողովարան մի եւս՝ Սէրքլ Արմէնիէն կոչուած, կազմուի 'ի յիշեալ մայրաքաղաքը՝ հայազգի բնակչաց համար. որոնք օրըստօրէ աւելնալու վերայ են ։

Տարակոյս չկայ թէ այս առաջարկութեան նպատակը շատ ազնիւ և շատ օգտակար է. սակայն առայժմ գործադրութիւնը խիստ դժուար կերևի մեզ։ Մեք կարծեմք թէ տակաւին ժամանակը չէ հասած Հայոց համար, որ այսպիսի ժողովարան մի հաստատեն Փարիզի մէջ։

Վենետիկի Մխիթարեան արժանապատիւ Միաբանութիւնը՝ Նաբոլէոն երրորդին շարադրած Կեսարի պատմութիւնը հայերէնի թարգմանած ըլլալով, այս թարգմանութենէն փառակազմօրինակ մի՝ անցեալ ամսոյ 10–22ին Գաղղիոյ վեհապետին մատուցաւ 'ի կողմանէ յիշեալ միաբանութեան ։

Այս բարեպատեհ առթիւ, Մուրատեան վարժարանին առաջին տեսուչ վերա. Համայեակ վարդապետը և երկրորդ տեսուչ վերա. Գրիգորիս վարդապետը պատիւ ունեցան Նաբոլէոն կայսեր ներկայանալու, յորմէ մարդասիրութեամբ ընդունեցան ։

Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան այս խոհական ընթացքը՝ որ իւր իմաստուն ու ազգօգուտ կենցաղավարութիւնը կապացուցանէ, չետակը գովութեան և շնորհակալութեան արժանի է 'ի կողմանէ ընդհանուր ազգին ։

Յայտնի է թէ Գերման Մկրտիչ վարդապետին խնդրանօքը և Կ. Պօլսոյ ազգային Վարչութեան հրամանաւը Մշու սուրբ Կարապետի վանքէն վեց վարդապետք աքսորուեցան 'ի սուրբ Երուսաղէմ. ուր ամենապատիւ Ս. Պատրիարքէն 5 ամիսի չափ հայրաբար խնամուելէ ետքը, 'մտերս Կ. Պօլիս գացին և դատաստան ու արդարութիւն կըխնդրեն ։

Փ...նջ պատուական լրագիրը այս վարդապետաց վրայօք այնպիսի տեղեկութիւններ հրատարակած էր, որոնք յանցաւոր և դատապարտելի կընէին զանոնք։ Այսու ամենայնիւ իւր սովորական անկողմնապահութեամբը՝ չէ ուզեր մերժել զհրատարակութիւնը հետեւեալ նամակին. զոր յիշեալ վարդապետները յուղարկեր են իրեն ։

Ահաւասիկ այս նամակը կամ բողոքագիրը՝ զոր Փ...նջին Մայիսի 20 թիւէն կըքաղեմք, և որուն վերայ մեր ընթերցօղաց ծանր ուշադրութիւնը կըհրաւիրեմք, զանց ընելով մեր խորհրդածութիւնները ։

(Մեծարգոյ) խմբագիր (Փունջի .)

Լրագրոյդ վերջին թուոյ մէջ մեր աքսորման և վերադարձին վերաբերեալ տեղեկութիւններ տեսնելով, պատշաճ համարեցաք հետադայ համառօտ ծանօթութեան հրատարակիլն խնդրել, որ՝ չեմք կարծեր թէ, ցաւ չպատճառէ մեր սիրելի ազգայնոց ։

Անցեալ 1866 տարւոյն Դեկտեմբեր 28ին երեկոյեան ժամը 10ին մօտ Կարինէն մէկ զապթիէ և Մշոյ ոստիկանութենէն 12 զապթիէ յանկարծ Ս. Կարապետի վանքը մտնելով բռնեցին զմեզ և երկաթեայ ծանր շղթաներով փակեցին փոքր խցի մը մէջ։ Առաւօտուն կանուխ վանքէն հեռացուցին զմեզ, և քառորդ ժամու ուղեւորութենէ մը յետոյ զապթիէները մեր ձեռքերն ու ոտքերը շղթայիւք ամուր պնդելով մինչ 'ի Տիգրանակերտ գացինք ։ Կըթողունք պատմել ճամբուն մէջ եղած հալածանքն, նախատինքն, թուք, սաստ, սպառնալիք, սուր շողացունել։ Վերջապէս իբրև սարսափելի մահապարտներ տարուեցանք մինչև Երուսաղէմ։ Մեր այս ուղեւորութեան պատմութիւնը՝ եթէ մանրամասնաբար ընեմք, գթոտ Հայուն անհնար է չարտասուել։

Շնորհակալ եմք Երուսաղէմայ ամենա. Ս. Պատրիարք Հօրէն ։ Նորին Սրբազնութիւնը 'ի գութ շարժելով մեր այս ցաւալի վտարանդութեան վերայ, բաւական ժամանակ հայրաբար մխիթարելէն և խնամելէն յետոյ, մեր թախանձանօք հրաման ըրաւ Կ. Պօլիս երթալ։ Եւ ահա եկած եմք յաջս ամենապատիւ սրբազան Պատրիարք Հօր և բարեխնամ Վարչութեան Պօլսոյ, արդարութիւն խնդրելու ։ Ինչպէս ուրիշ շատ անգամներ, նոյնպէս և այս անգամ, և հրապարակաւ կըյայտնեմք թէ մեք երբէք ազգային Վարչութեան հրամանաց անհնազանդ և Սահմանադրութեան ու բարեկարգութեան անընդունակ գտնուած չեմք ։ Մի՞թէ յանցա՞նք գործած կըլլամք երբ բոլոր միաբաններուն և ժողովրդեան հետ ստորագրած և խնդրած ըլլամք թէ վանահայր կամ առաջնորդ մը՝ ըստ Սահմանադրութեան օրէնք է ժողովրդեան հաճութեամբը ընտրել։ Քաջայայս եմք որ այս անգամ արդարութիւնը բոլորովին երևան ելլելով, արդարն ու յանցաւորն իսկ կըյայտնուին ։

Յուսալով որ անկողմնապահութեամբ տեղի կըշնորհէք գրոյս, մնամք եւայլն ։

Ստորագրութիւնք վեց վարդապետաց ։

Հաբէշստանի անգղիացի բանտարկելոց խնդիրը՝ կերպիւ իւիք ազգային խնդիր մի կըհամարուի. ըստ որում անոնց ազատութեանը համար ազգային երկու վարդապետք յուղարկուեցան պաշտօնական կերպիւ. վասնորոյ այս գործոյն վրայօք ո՛ր և է տեղեկութիւն մի՝ թէև քաջալերական չըլլայ, յօժարամտութեամբ պիտի կարդացուի 'ի բոլոր ազգայնոց ։

Գաղղիերէն լրագիր մի հետեւեալը կըհրատարակէ.

«Հաբէշստանի անգղիացի բանտարկեալներէն լուրեր ընդունեցանք, որոնք Ապրիլի 2էն են (ըստ Նոր տումարի) ։ Ասոնք շղթայակապ բանտարկուած էին միշտ Մակտալայի բերդին մէջ, և Թէոդորոս թագաւորը անոնց նկատմամբ ունեցած ընթացքը ամենևին չփոխեց և ո՛ր և է նշան մի չտեսնուիր թէ միտք ունի ազատութիւն շնորհելու անոնց։ Եւ իրօք՝ այս բանտարկեալները բոլորովին համոզուած են այժմ, թէ զինու զօրութենէ 'ի զատ՝ ուրիշ ո՛ր և է միջոցաւ անկարելի է անոնց ազատութիւնը ձեռք բերել. և պատրաստ են յանձնառու ըլլալու այն ամեն վտանգները՝ որոնք բռնի միջոցաց գործադրութենէն պիտի յառաջ գան ։ Ասոնցմէ մէկը այսպէս կըգրէ. «Անգղիոյ վեհա. թագուհւոյն կառավարութիւնը կատարելապէս կըճանաչէ մեր կացութիւնը և այսօրուան օրս յայտնի պիտի ըլլայ անոր համար՝ թէ մեր ազատութիւնը անկարելի է բարեկամական ճանապարհներով։ Ուստի կա՛մ բռնի միջոցներ 'ի գործ դնելու է կա՛մ թող տալու է զմեզ որ կորնչիմք",

«Ըստ երևմանց, Հաբէշստանի երկիրը կատարեալ անիշխանութեան մէջ կըգտնուի. գրեթէ բոլոր գաւառները ապստամբած են ։ Երթևեկութիւնը Մակտալա քաղաքէն 'ի Տապրա—Թապօր, ուր մինչև ցայսօր տակաւին կըբնակի թագաւորը, շատ վտանգաւոր է առանց բազմաթիւ ուղեկից պահանորդաց ։ Հինգ ուրիշ եւրոպացիք աւելացուցին թիւը արդէն բանտարկեալ եւրոպացւոց ։ Ասոնք են 3 գերմանացի՝ պարոնայք Մթէճէր, Պրանտէյս, և Շիլլեռ. 1 հունգարացի՝ Էսլէր անուն և 1 գաղղիացի Մաքէն անուն ։ Այս անձինքը հաճութիւն տուած էին Թէոդորոս թագաւորին ծառայութեանը մէջ մտնել՝ երբ միւս բանտարկեալները յուղարկուեցան Մակտալայի բերդը. բայց իրենց կացութենէն զզուելով, փորձ փորձեցին փախչելու. դժբաղդաբար՝ իրենց փախուստի դիտաւորութիւնը 'ի գործ դնելու նախընթաց երեկոյին մատնուեցան Պարտէլ կոչուած անձէ մը, որ մասնակից եղած էր անոնց խորհրդոյն ։ Ուստի անմիջապէս ձերբակալ ըլլալով բանտարկուեցան 'ի Տապրա—Թապօր, ձեռքերնին և ոտքերնին շղթաներով կապուած"։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ, 7 ՅՈՒՆԻՍ

Կըհաստատեն թէ օգոստափառ Սուլթանը ամսոյս 10ին շաբաթ օրը Ճամբայ պիտի ելլէ Փարիզ երթալու, ընկերութեամբ իւր որդւոյն բարձրապատիւ Եուսուֆ Իզտին էֆէնտիին, որ ինը տարեկան է, իւր եղբօրորդւոցը բարձրա. Մուրատ էֆէնտիին, Ապտիւլ Ազիզ էֆէնտիին, բարձր. Ֆուատ փաշային եւայլն եւայլն ։ Կըսուի թէ Գաղղիոյ ծովային զօրութեանց հրամանատարներէն մօսիւ Պրինէ, որ Մէսանժըրի Էնբէրիալ ընկերութեան Նիլ կոչուած շոգենաւուն հրամանատարն է, օսմանեան մեծազօր կայսեր նստելու Սուլթանիէ շոգենաւուն հրամանատարութիւնը պիտի ընէ ։

—Վսեմափայլ Նուպար փաշան՝ եգիպտական Ազիզիէ ընկերութեան շոգենաւով մի անցեալ չորեքշաբթի օրը ուղեւորեցաւ Թուլօն երթալու, ուսկից Փարիզ պիտի երթայ ։ Այս շոգենաւուն հրամանատարութիւնն ալ մօսիւ Վալըմանին յանձնուեցաւ, որ Մէսաժըրի Էնբէրիալ ընկերութեան հրամանատարներէն մէկն է ։

թիւնք անոր կըյայտնեն. որ կըխոստանայ իրենց կարգաւորաց խմացունել և անոնց մատուռին մէջ կատարել տալ ժամերգութիւնը ։ Բայց երբ անոնք կըմերժեն, ինչպէս որ կանխաւ գուշակած էր գերա. Իսահակ եպիսկոպոսը, պարոն Հիւպատոսը իւր խնդիրքը չընդունելնուն վերայ կարեվէր սիրտը խոցուած, իւր յատուկ սենեակին մէջ կ'առաջարկէ որ ժամերգութիւնը կատարեն, զոր իրեն մեծ պատիւ և փառք կըհամարէր ։ Ուստի խթման օր յատուկ մարդով մի լուր կըխրկեն 'ի Շարլուֆ, որ Սուէզէն 4 ժամ հեռու է և անուշ ջրով կերթուի, ուրտեղ նոր բացուելիք ջրանցքին համար 70 Հայ պանդուխտք կ'աշխատին ։ Ասոնց 65ը Մշեցի են, և ինչպէս յայտնի է՝ խիստ հաւատաւոր ու ջերմեռանդ մարդիկ ըլլալով, Աստուծմէ կարգաւոր մի կըխնդրեն եղեր՝ որ զիրենք հաղորդեցընէ և հոգևորապէս մխիթարէ ։ Ուստի հրաւիրանաց գիրը ընդունելնուն պէս, գիշերուան ժամը մէկէն սկսելով մինչև հինգ՝ կարողութիւն ունեցող անձինք ուրախութեամբ և փառք տալով Աստուծոյ նախախնամութեանը՝ կըխութան ի Սուէզ գալու ։ Անոնք զեռ չհասած՝ Գաղղիոյ պարոն Հիւպատոսին յանձնած սենեակը արդէն փոքրիկ մատուռ մի դարձած էր շնորհիւ արժա. Տիմոթէոս վարդապետին, և սկսած էին ի Սուէզ գտնուող ազգայինքը կանչել ու խոստովանեցընել, ուր հասնելով նաև Շարլուֆի ժողովուրդն ալ, ժամը վեցին խոստովանութիւնք կըլրացընեն ։

Հետեւեալ առաւօտուն զատկական խորհրդոյն ժամերգութիւնը կըսկսին կատարել ի ներկայութեան պարոն Հիւպատոսին. հոն բոլոր ջերմեռանդ ժողովուրդը կըհաղորդուի, և գերա. Իսահակ սրբազանը համառօտ առենաբանութեամբ մի զանոնք մխիթարելով ու արձակելով, կ'օրհնէ և գրաբեխոտ Պ. Լիպուլ հիւպատոսը, գովելով նորա ցոյց տուած քրիստոնէավայել մարդասիրութիւնը և ազատամտութիւնը, որու իրենց խորին շնորհակալութիւնը յայտնելով և ամենա. սրբազան Պատրիարք հօր լուսանկար պատկերը նուիրելով, նա ալ փոխադարձ իւր պատկերը կըխրկէ նամակաւ առ սրբազան Պատրիարքն ։

Այս ալ չմոռնանք ըսելու, որ պանդուխտ Հայոց մէջ 30ի չափ անձինք տկարութեան և հիւանդութեան պատճառաւ չկրնալ գալնուն՝ գերա. Իսահակ սրբազանը զարժա. Տիմոթէոս վարդապետը յատկապէս կըխրկէ ի Շարլուֆ, ուր զանոնք խոստովանեցնելով կըհաղորդէ. և յետոյ ժողովրդեան հետ Լատինաց գերեզմանատունը կ'երթայ, և հոն առանց թաղման օրհնութեան թաղուած չորս կտրիճ ննջեցելոց գերեզմաններուն վերայ թաղման ամբողջ խորհուրդը կատարելով կ'օրհնէ ։ Այս խեղճերը թէպէտ և խոստովանիլ ու հաղորդուիլ խնդրած են լատին քահանայէն, բայց նորա չեն ուզած մատակարարել։ Յիշեալ գերեզմանատունն ալ թէպէտև լատինաց անուամբը կըյիշուի եղեր, սակայն տեղւոյն Էֆէնտիան նոյն տեղը ծրի շնորհած է ի խնդրոյ բոլոր քրիստոնէից՝ որոնք հոն կ'աշխատին ։ Տիմոթէոս վարդապետը լսելով որ ի Շարլուֆ Խարբերդցի Ալէքսան անուն հայուն մէկը պարտքի համար բանտարկուած է մահմէտականի մի հետ մէկտեղ, բաւական դժուարութեամբ միջոցը գտնելով զերկուսն ալ կ'ազատէ, և ինքը հետեւեալ օրը կըդառնայ ի Սուէզ։ Նշանակութեան արժանի է արժա. Տիմոթէոս վարդապետի ազգասիրութիւնը և բարի նախանձը, և իւր սրբազան պաշտօնին մէջ ցոյց տուած անձնանուիրութիւնը զոր անչափհասէր ոգւով կըկատարէ ի պատիւ սուրբ Աթոռոյս, չընդունելով և ոչ իւր ըրած ծախքը զոր յօժարութեամբ կ'ուզէին հատուցանել պանդուխտ ազգայինք. որոնք մեծ երջանկութիւն համարելով իրենց՝ սուրբ Աթոռոյս նուիրակաց հոն արգելուիլը և արտասուալից աչօք իրենց շնորհակալութիւնը յայտնելով, կըյայտնէին միանգամայն իրենց սրտին ցաւը՝ զուրկ ըլլալով հոգևոր առաջնորդէ մի, զոր Եգիպտոսէն կըյուսան, որ եօթը ժամ հեռու է իրենցմէ, և տարին զո՛նէ երկու անգամ կրնայ գէթ քահանայի մի միջոցաւ անոնց հոգևոր պէտքը մատակարարել։

Ապրիլ ամսոյ 27ին անգղիական շոգենաւով կըմեկնին ի Ճիտտէ ։

—Բարձրագոյն Դրան Թարգմանութեան դրասենեակին գլխաւոր պաշտօնակալներէն մեծարգոյ Նորթունկեան Միքայէլ էֆէնտիին երկրորդ աստիճան (րիւթպէի սանիէ) շնորհուեցաւ ։

—Պալեան վսեմ. Սարգիս—Պէյին երկրորդ կարգի Իւլա կոչուած աստիճանը, և անոր եղբօրը մեծ. Պալեան Յակոբ էֆէնտիին առաջին կարգի երկրորդ աստիճանը շնորհուեցաւ ։

—Անցեալ ամսոյ 28ին կիրակի օրը՝ ազգային Սահմանադրութեան հօթներորդ տարեդարձը ուխտաւորական հանդիսիւ տօնախմբեցաւ 'ի Պէյքօզ. Հինքեար Իսքէլէսիի զբօսավայրը, 'ի մեծ ուրախութիւն սահմանադրասէր ազգայնոց ։ Այս տօնախմբութենէն 2570 ղուրուշ գոյացաւ 'ի նպաստ Ս. Փրկչի ազգային հիւանդանոցին ։

—Վսեմափայլ Երամեան Գէորգ—Պէյը՝ ընկերութեամբ իւր փեսային վսեմ. Նուպար փաշային, Փարիզի Արուեստահանդէսը տեսնելու գնաց ։

—Մայրաքաղաքիս հրեայ մեծահարուստ սեղանաւոր վսեմաշուք Քամօնտօ կամաւ 100,000 ֆրանք ընծայեց Կ. Պոլսոյ իտալական հիւանդանոցին ։

—Կ. Պոլսոյ Իտալիոյ նոր դեսպան վսեմ. Պէրթինաթթի սեպուհը անցեալ շաբաթ օրը հասաւ ։

—Անցեալ ամսոյ 27ին մայրաքաղաքիս Ռուսաց դեսպանատան մատուռը գոհաբանական երգեր կարդացուեցան վասն ազատութեան կենաց վեհափառ Աղէքսանդր կայսեր և իւր որդւոցը բարձրապատիւ Մեծ դքսերուն. Վսեմ. դեսպանը՝ համազգեստ հագուստով և ընկերութեամբ բոլոր Ռուս հպատակաց ներկայ գտնուեցաւ. նմանապէս ներկայ էին խուռն բազմութիւն հելլէնայեաց ։

—Գաղղիոյ, Ռուսիոյ, Պրուսիոյ և Իտալիոյ դեսպանները շաբաթ օրը, միաբանութեամբ յայտագիր մի մատուցին բարձրապատիւ Ֆուատ փաշային, 'ի մասին կարգադրութեան Կրիտի զորձոյ ։

—Կայսերական հրամանաւ, ներկայ ամսոյ 1էն սկսեալ Բիմօլվէր կոչուած տորձանակաց Թուրքաստան բերելը արգիլուեցաւ ։

—Օտար տէրութեանց հպատակաց Թուրքաստանի մէջ կալուած ծախու առնելու իրաւունքը՝ որուն վերայ ժամանակէ մը 'ի վեր քննութիւն կըլլար. Բարձրագոյն Դուռը, արդէն շնորհուած է, կըսեն ։

—Ամսոյս 4ին կիրակի օրը՝ ըստ խնդրոյ Ռուսիոյ հպատակ Հայոց մայրաքաղաքիս, հանդիսաւոր պատարագ և գոհաբանական աղօթքներ եղան Բէրայի ազգային եկեղեցւոյն մէջ, վասն ազատութեան կենաց օգոստափառ կայսեր Ռուսաց ։

ԶՄԻՒՌՆԻԱՅԻ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 10 Յունիս ։

Կայսերական հրովարտակաւ, վսեմ. Ճաւրի փաշային յանձնուելով Իզմիրի վիլայէթին ընդհանուր կառավարչութիւնը, նախորդ ընդհանուր կառավարիչ վսեմափայլ Սիւրէյա փաշան արդարութեան բարձրագոյն ատեանին անդամ անուանեցաւ, և երէկ աւստրիական շոգենաւով Կ. Պոլիս գնաց ։ Սիւրէյա փաշան՝ իւր արդարասէր ընթացքովը և իւր մարդասէր բնաւորութեամբը սիրելի եղած էր բոլոր ժողովրդեան. ուստի անոր բաժանումը ի մեծ տրտմալի տպաւորութիւն մի ըրաւ ամենուն ։

—Անցեալ ամսոյ 31ին, Պարսից օգոստ. Շահին գահակալութեան տարեդարձին առթիւը՝ քաղաքիս ամեն հիւպատոսարանները իրենց դրօշակները բարձրացուցած էին ։ Պարսից հիւպատոս մեծա. Միրզա Ռիզա—Պէյը, որ արժանաւոր հանդիսիւ կատարեց այս տօնախմբութիւնք, քաղաքիս ընդհանուր կառավարչին և հիւպատոսաց խնդակցութիւնները ընդունեց նոյն օրը ։

—Մեծարգոյ միստր Ջէյլթըն Վուիթալ՝ որ խիստ պատուաւոր և բարեհամբաւ անգղիացի վաճառական էր Իզմիրի մէջ, ամսոյս 6ին երեքշաբթի օրը կաթուածի սաստիկ հարուածով մի առ Աստուած փոխեցաւ 'ի հասակի 77 ամաց ։ Այս առաքինի ու վեհանձն վաճառականին հանկարծահաս մահը մեծ ցաւ պատճառեց բոլոր Զմիւռնիացւոց և մասնաւորապէս աղքատաց՝ որոց վերայ մեծ խնամք կըտանէր առանց խտրութեան կրօնի ։

—Ըստ խնդրոյ վսեմ. մօսիւ Մօսթիրաս հիւպատոսին Ռուսիոյ, անցեալ կիրակի օրը գոհաբանական ժամերգութիւններ եղան քաղաքիս Յունաց Այիա Ֆօթինի եկեղեցին, շնորհակալ ըլլալու համար Աստուծոյ՝ որ հաճեցաւ օգոստ. Աղէքսանդր կայսեր կեանքը ազատելու անոր դէմ Փարիզի մէջ պատահած եղեռնագործութենէն ։

—Փարիզէն ամսոյս 3ին գրուած հեռագիր մի՝ Եգիպտոսի Փոխարքային Թուրքիոյ հասնիլը կըծանուցանէ ։

—Ըստ խնդրոյ Ռուսիոյ հպատակ Հայոց քաղաքիս, վաղը Ս. Ստեփաննոս եկեղեցւոյ մէջ գոհաբանական ժամերգութիւններ պիտի ըլլան վասն ազատութեան կենաց օգոստափառ Աղէքսանդր կայսեր և իւր որդւոցը բարձրապատիւ Մեծ—Դքսերուն ։

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐ

Դարդանիլէն հասած հեռագրական մի կըծանուցանէ, թէ օգոստ. Սուլթանը երէկ Կ. Պոլիսէն մեկնելով՝ այսօր հասեր է 'ի Դարդանէլ. ուսկից՝ ուղեկցութեամբ օսմանեան, գաղղիական և անգղիական նաւատորմղաց, շարունակեր է իր ճանապարհորդութիւնը Թուլօն երթալու ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Իմաց կըտրուի ճաշարաններեան թէ՝ Իօնիա անուն պանդոկը փոխադրուած է Ֆասուլա թաղին անկիւնը (քէօշէն) քիւ 2 կըկնայարկ գեղեցիկ ու կազմ լուսաւորուած տունը. ուր տեսակ տեսակ պատուական կերակուրներ կըգտնուին եւ աժան գինով կըտրուին ։

Այս պանդոկին ;ակերը բիր Եորեի Նիքոլաու կըխոստանայ գոհ ընել ըստ ամենայն մասին այն պարոնները՝ որ պիտի հաճին իւր պանդոկը յաճախելու ։

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԻԶՄԻՐԷՆ ՂԱՍԱԲԱ ԵՒ ԹԱՌԼՈՒ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՅ

ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ ԱՄԱՌԱՆ

ՍԿՍԵԱԼ ՅՈՒՆԻՍ 5ԷՆ Ն. Թ. 1867

ԲՈՒՌՆՈՎԱՅԻ ՃԻՒՂ

ՀԱՍԱՐԱԿ ՕՐԵՐԸ

Իզմիրէն պիտի մեկնի Պուռնովա երթալու

ԱՌԱՒՕՏՈՒՆ ըստ եւրոպացւոց ժամը 5,45 րոպէին, 6,45ին, 7,45ին, 8,40ին և 12ին,

ԵՐԵԿՈՅԻՆ՝ 4ին, 5ին, 6ին, 7ին ։

Ամեն շաբաթ երեկոյին արտաքոյ կարգի շոգեկառք պիտի մեկնի Իզմիրէն ժամը 7ին եւ Պուռնովայէն 8,15 րոպէին Կ. Ե.

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

ԱՌԱՒՕՏՈՒՆ ժամը 6,45ին, 8 1/2, 10,15ին, 12 ։

ԵՐԵԿՈՅԻՆ 3 1/2ին, 4 1/2ին, 5 1/2ին, 7,10ին ։

Իզմիրէն մեկնած շոգեկառքը պիտի վերադառնան միշտ՝ քաղաքէս մեկնելէն կէս ժամ ետքը, բաց 'ի հասարակ օրերը կէսօրին մեկնած շոգեկառքէն, որ պիտի վերադառնայ ժամը 2ին կէսօրէն ետեւ ։

Երթալու և վերադառնալու տոմսակներ

Պիտի տրուին ամեն օր. Իզմիրէն ամեն շոգեկառքով ։ Պուռնովայէն հասարակ օրերը կէսօրէն ետեւ եւ կիրակի օրերը՝ բոլոր օրը ։

ՏՈՄՍԱԿԱՑ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ

Առաջին կարգ՝ 8 ղշ. 2րդ կարգ՝ 6 ղշ. 3րդ կարգ՝ 5 ։

ՂԱՍԱԲԱՅԻ ԳԻԾ

Իզմիրէն պիտի մեկնի Մենիմէն, Մանիսա, Ղասապա եւայլն, երթալու համար ։

Հասա. օրերը առաւօտուն 6 1/2ին երեկոյին 4,15ին ։

Կիրակի օրերը » 7 1/2ին » 4,15ին ։

Եւէ* պարտանէ ժամ տոմսը յոր պիտի կտրուի. Ե՛ Ջէն ժինն 12 տարեան տղայք կէս գին պիտի վճարեն ։

ԵՐԹԱԼՈՒ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՒ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐ ԿԸՏՐՈՒԻՆ

1. ԱՄԵՆ ՕՐ 'ի մէջ Իզմիրի եւ Քօրտէլիօյի, ամեն կարգի ։ Իսկ Իզմիրէն, Մենիմէնէն, Մանիսայէն եւ Ղասապայէն առաջին եւ երկրորդ կարգի տոմսակներ՝ ամեն կայարանաց համար ։ Շաբաթ եւ կիրակի օրերը՝ 10 մղոն եւ աւելի հեռաւորութիւն ունեցող կայարաններու համար տրուած տոմսակները՝ մինչեւ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅԻՆ կընդունուին վերադառնալու համար ։

2. ԱՄԵՆ ՇԱԲԱԹ ՕՐ ԿԷՍՕՐԷՆ ԵՏԵՒ, ինչպես նաեւ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ, երրորդ կարգի տոմսակներ եւս կըտրուին ամեն կայարաններէն ուրիշ ոք եւ է կայարանի մը համար, միեւնոյն նախընթաց պայմաններով. բայց միայն մինչեւ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԱՌԱՒՕՏՈՒՆ ընդունելի են վերադառնալու համար ։

3. Զբօսանաց ընկերութիւններ, 'ի մէջ Իզմիրի, Մենիմէնի, Մանիսայի եւ Ղասապայի, որոնք 20 հոգիէն պակաս չեն առաջին կարգի համար եւ 30 հոգիէն պակաս չեն երկրորդ կարգի համար, կրնան երթալու եւ վերադառնալու տոմսակներ ստանալ ՊԱՐԶ ՏՈՄՍԱԿԱՑ ԳԻՆԵՐՈՎ. բայց պէտք է որ 2 օր յառաջ ծանուցանեն Վարչութեան գրատուներուն ։

4. Դպրատանց աշակերտներուն եւ վարժապետաց երբոր բազմութեամբ են, աժան գիներով տոմսակներ կըտրուին ամեն կայարանաց համար ։

☞ Ամեն ամսոյ առջի օրէն սկսեալ առաջին կարգի բաժանորդագրութեան (աբօնըման) տոմսակներ կըտրուին 'ի մէջ Իզմիրի եւ Պուռնովայի, ինչպէս նաեւ 'ի մէջ Իզմիրի եւ Քօրտէլիօյի ։

ԿԱՅԱՐԱՆԱՑ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐԸ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԱԾ ԵՆ ԻԶՄԻՐԻ ԺԱՄՈՒՑ ՀԱՄԵՄԱՏ

Իզմիր, 1 Յունիս Ն. Թ. 1867 ։ — ՀՐԱՄԱՆԱՒ Վարչութեան գրասենեակ ։

ՀԻՒԱՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԴԵՂԱՀԱՏԸ ՀՈԼՕՈՒԷՅԻ

ՋՂԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՔ

Մարդոյս ջղային դրութեան (սիսթէմ) շատ յոգնած ըլլալը սոսկալի ախտ մըն է և ջիղերուն ամենափոքրիկ շարժումը կամ գրգռութիւնը վշտալի է յոյժ. վասն զի ոսկր գտնելու է անոր դեղը ։ — Միակ դեղը այս է. քիչ խմէ գինի, գարեջուր, և ոգելից ըմպելիք. և աւելի աղէկ կըլլայ որ բոլորովին հեռանաս անոնցմէ, և ամենեւին չխմես. նմանապէս խաղէ մի խմեր, և անոր տեղ թեյ թեյով (չայ) գոհ եղիր ։ Կարելի եղածին չափ մաքուր օդ ծծէ, ամեն գիշեր իմ դեղահատերէս երեք կամ չորս հատ ըլլէ, չատ մեծ կեր և հաւկիթներ (ասլցա) հեռի կեցիր ։ Եթէ այս օգտակար կանոնները ճշդութեամբ 'ի գործ դնելու ըլլաս, միտքդ շուտով պիտի հանգստանայ, մարմինդ առողջ պիտի ըլլայ և պիտի մոռնաս թէ ջղաց շարժումն ունեցար ։

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՔ ԵՐԻԿԱՄԱՆՑ

Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մէջ, թէ կղկղանքը չափէն աւելի ջրալից կըլլան կամ բաւական չեն ըլլար, թէ քարը կամ աւազը երիկամանց կը հասնին կամ թէ ասոնց մէջ ցաւեր կը գտնան մէջքին համապատասխանած մասը. Ասամեն հիւանդութեանց ժամանակը պէտք է Հոլլօուէյի դեղահատերը առնուլ ապեալ հրահանգաց համեմատ և անոր օծելանիւթը շփել երիկամանց վարի կողմը անկողին մտնելու ժամանակը ։ Այս դարմանը անմիջական օգնութիւն մի պիտի մատուցանէ, այնինչ ուրիշ դեղերը զուր տեղը գործածուած պիտի ըլլան ։

ՍՏԱՄՈՔՍԻ ԱՆԻՐՈՒԻԼԸ

Ո՛ր և է դեղ մի չկրնար ստամոքսի զօրութիւնք նորոգել և աղէկցնել այն շուտով՝ ինչպէս այս դեղահատերը. որոնք անբարեխառնութենէ կամ վատթար կերակուրէ պատճառուած բոլոր թըլթուութիւնը կը վանեն և կը հանեն 'ի լեարդէ (եօրս ճիյէր), որուն գործողութիւնը կը կարգադրեն. ջիղերու սաստիկ ձգման (սբասմ) դէպքերու մէջ սքանչելի ներգործութիւն մի ունի և լերդի ու ստամոքսի ամեն անկարգութիւնները միշտ կը բժշկէ ։

ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ ԹՈՔԱՌԱՑԻՑ (պրօնշէտ) ՀԱԶ ԵՒ ՀԱՐԲՈՒԽ

Շնչառութեան վերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնք ամեն ախտէն աւելի յաճախ կը պատահի և երբեմն աւելի վտանգաւոր է ։ Ասոնց գործողութեանց անկարգ ընթացքին առաջին նշանները կրնան միշտ կարգադրուիլ Հոլլօուէյի հաշակաւոր դեղահատից միջոցաւ ։ Ասոնք շուտով կը դարմանեն որեւ ո՛ր և է աւժամանակեայ անշարժութիւնը, կը թեթեւցնեն խցուած շնչերակները, կը բարեխառնեն շնչառութեան սաստիկ արագութիւնը և կարողութիւն կուտան շնչափողին ու թոքերուն դիւրութեամբ ու կանոնաւորապէս գործելու ։ Այս դեղահատերը՝ իրենց մաքրողական զօրութեամբը կը սրբեն արիւնը ամեն աղտեղութիւններէ, և այս եղանակաւ կը զօրացնեն դդրութիւնը (սիսթէմ) ընդդէմ ծիւրական ախտի, շնչարգելութեան, և ուրիշ թոքային ախտութեանց ։

ՏԿԱՐԱՑԵԱԼ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԲԱՂԿԱՑՈՒԹԻՒՆՔ

Տկարութեան, թուլութեան և ջղացաւութեան դէպքերու մէջ, որոնք ո՛ր և է բնական կամ գերբնական չափազանցութենէ յառաջ եկած են, այս դեղահատից ապալլիչ և նորոգիչ ներգործութիւնը մեծապէս օգտակար է. քանզի մարսողութիւնը կը վերահաստատէ, մարմնոյն ամեն հիւթոց թափումը կը կանոնաւորէ, ջղային դրութիւնը կը զօրացնէ, հիւանդին միտքը կը յորդորէ և զերծ պէտ ատողջութիւնը ձեռք կը բերէ ։

Հոլլօուէյի դեղահատերը ամենէն օգտակար դեղերն են հետեւեալ հիւանդութեանց համար ։

Շնչարգելութիւն,	Ցօղացաւութիւն,	Թոքացաւութիւն,
Մախձային ախտք,	Տեռատեսութիւն,	Ցաւք որովայնի,
Խիթ (սանճը),	Ջրգողութիւն,	Միզարգելութիւն,
Հարբուխ,	Անմարսողութիւնք,	Բորբոքումն,
Ծիւրական ախտ,	Դալուկն,	Ախտք ընդերաց,
Թանչ (պիւանթթէ),	Բարախիւն սրտի,	Անկանոնութիւնք կանանց,
Խոցլ պարանոցի,	Քար կամ խիճ միզանոցի,	
Վերնոտութիւն,		Մորթային հիւանդութիւնք,
Լերդի հիւանդութիւնք	Գլխացաւութիւն,	
Փողացաւ,	Ափրոդիտեան ախտք,	Խցողութիւնք ։

Այս դեղահատերը, որ կը շինուին Հոլլօուէ բժշկին անձնական վերատեսչութեամբը, կը վաճառին իւր գործարանը 'ի Լօնտոն, Սթրէնտ կոչուած թաղը թիւ 244, 'ի գին 1 և 1 ½ շիլինի, 2 ¾ և 4 ½ շիլինի տուփը, ըստ մեծութեան տփոց ։ 11

Խմբագիր—տէր հրագրոյս,

Դանիէլ Գ. Պալթազարեան ։

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ